

Catedra de medicină judiciară (cond.: conf. Z. Ander) și Catedra de științe sociale
(cond.: conf. K. Vécsei) ale I.M.F. din Tîrgu-Mureș

CONSIDERAȚII ASUPRA EXPERIMENTULUI PE OM ÎN MEDICINA

Z. Ander, K. Vécsei

În sens mai restrîns, prin experiențe pe om înțelegem îmbolnăvirea artificială a unor persoane sănătoase pentru a studia efectul anumitor acțiuni externe asupra organismului. Trebuie făcută o distincție netă între *experimentul uman* și *încercările terapeutice* care constau în primele aplicări la om ale unor substanțe și procedee noi în profilaxia, diagnosticul și terapia afecțiunilor.

Criteriile acceptate de *medicina socialistă* cu privire la încercările terapeutice concordă cu ideea de bază a eticii medicale de a nu dauna niciodată bolnavului, ci de a acționa întotdeauna în interesul lui. În Uniunea Sovietică, în practica terapeutică pot fi utilizate numai preparatele autorizate de Comitetul de Farmacologie. Metodele noi se studiază de către academie. La noi în țară, Decretul 212/1953 privind a *reglementarea* practicii medicale în R.P.R. stabilește: „Medicul are dreptul de a folosi numai medicamentele admise în practică și numai pentru cazurile în care au fost aprobate. Orice medicament nou pentru a fi experimentat are nevoie de o aprobare prealabilă a M.S.P.S. „Regulamentul provizoriu nr. 28/228 din 10 iulie 1961 se referă la organizarea experimentării clinice a medicamentelor noi (Buletinul M.S.P.S. nr. 6/1961).

Această reglementare asigură condițiile legale și morale ale încercărilor terapeutice ce se pot rezuma după *Kernbach, Petrov, Popov, Turai* în următoarele principii:

— Se poate încerca un procedeu nou *numai în scop curativ*, cu consimțămîntul bolnavului și nicicum din simplă curiozitate științifică.

— Medicamentul sau procedeu operator trebuie să fie *perfect elaborat*. Regulamentul citat arată că: „orice experimentare clinică a medicamentelor trebuie precedată de verificări de laborator, în scopul determinării activității, purității și inocuității lor”.

— Medicul care conduce și execută încercările terapeutice să fie un *specialist cu autoritate* în ramura respectivă a medicinei. Anexa regulamentului citat enumeră unitățile sanitare în care se poate executa controlul clinic.

— *Să nu existe disproporționalitate* între riscurile procedurii nou care urmează să fie aplicat și gravitatea cazului clinic.

Istoria medicinei cunoaște multe exemple cînd cercetători științifici, în dorința de a ajunge la cunoștințe noi au întreprins experiențe pe propriul lor corp. Astfel se cunosc *autoexperiențele* lui *Lindeman* (ulcer moale și sifilis), *Meciuikov* (febra recurentă), *Munch* și *Mocitovskî* (exantematicul), *Forsmann W. T.* (cauterizarea inimii propriu) etc.

Dacă în perioada erică a dezvoltării medicinei științifice, cînd numeroase fapte erau încă necunoscute și metodele de cercetare rudimentare, autoexperimentul avea o anumită justificare, în epoca contemporană nu-și mai are rostul, riscul experienței fiind prea mare în raport cu rezultatul scontat.

Încercările terapeutice și autoexperiențele oamenilor de știință nu au nimic comun cu *experiențele criminale ale fascismului german și japonez*, săvîrșite pe oameni vii în preajma și în timpul celui de-al doilea război mondial, cunoscute mai ales în legătură cu procesul de la Nürenberg și cel din Habarovsk. Acestea din urmă se caracterizează prin faptul că nu au constituit cazuri sporadice, izolate, ci au fost înfăptuite în cadrul unui program general, încadrîndu-se în *crima de geno-*

cid. Programul genocidului are o strinsă legătură cu așa-numitul *program de eutanasi*e, enunțat de Hitler la 1 septembrie 1939. Experiențele biologice pe oameni se caracterizau prin lipsa unei concepții realmente științifice și de utilitate umanitară. Ele nu au dus la descoperiri de reală valoare științifică. Fascismul japonez a întreprins experiențe pe oameni în primul rînd în legătură cu aplicarea și pregătirea armei bacteriologice. Numărul total al victimelor acestor experiențe se ridică după Rubinstein la cca. 100.000 de oameni.

Caracterul chibzuit și sistematic al acestor acțiuni monstruoase reiese în mod incontestabil din felul cum au fost organizate aceste experiențe criminale. *Wermachtul* solicită și dirija spre exemplu experiențele în legătură cu tifosul exantematic, malarია, perita, febra galbenă. *Forțele aeriene* (Luftwaffe) erau interesate în experiențele cu frigul, apa de mare, presiunea atmosferică scăzută. Așa-numita societate „*Ahnenerbe*” care încerca să fundamenteze din punct de vedere științific teoria rasială și era preocupată de puritatea rasei ariene, solicita o metodă simplă, rapidă și ieftină pentru a pune în aplicare programul de sterilizare a raselor „inferioare” și în același timp asigurarea unei prolierări maxime a germanilor de rasă pură. Ei ar fi dorit ca fiecare femeie germană să nască gemeni. Cei mai mari beneficiari ai experiențelor pe om din lagărele fasciste au fost fără îndoială *monopolistii* firmei I. G. Farben Industrie. Ei dădeau tematica, comanda și bineînțeles banii în acest scop odios. Heftlingii lagărelor, adică materialul uman era mai ieftin decît animalele de experiență. Referitor la ipocrizia oligarhiei financiare germane este caracteristic faptul că în această perioadă în Germania era în vigoare o lege de ocrotire a animalelor care interzicea vivisecțiunile, pe cînd sute de mii de oameni au căzut victimele intereselor financiare ale monopolistilor.

Spațiul nu ne permite să intrăm în detalii în legătura cu aceste experiențe: ne vom limita la analiza legăturii acestor aberații criminale cu morala burgheză.

Exponenții ideologiei burgheze, specialiști în materie neagă orice legătură între morala canibalică a fascismului și morala burgheză. Inșă chiar dintr-o analiză succintă reiese că morala animalică a fascismului nu este străină de morala burgheză, ci este varianta ei dusă pînă la extrem, este morala burgheză care a lepădat învelisul înșelător al ipocrizei, apărînd astfel în golițiunea sa dezgustătoare. Burgheziul fascistă încalcă chiar și normele morale elementare, devine cinic, amoral, anti-umană.

Iată cîteva fapte din care rezultă limpede legătura intimă dintre morala burgheză și varianta sa extremă-amoralismul fascist.

Este greșit a crede că genocidul — căruia i-au fost subordonate experiențele pe oameni — a fost practicat exclusiv de către fascism. Această crimă monstruoasă împotriva omeniiri a fost practică de către burghezie și în epoca capitalismului premonopolist. Astfel precursorii burgheziei americane contemporane au folosit mijloacele cele mai barbare și mai rafinate în scopul exterminării totale a indienilor. *Francezii* citează un sociolog american care pe bună dreptate face analogie între genocidul fascist și exterminarea populației indiene din America de Nord de către colonizatorii „civilizați”.

Din alte numeroase exemple pe care le oferă istoria epocii capitalismului trebuie amintit și comerțul de sclavi cu negrii din Africa care a depozat acest continent de 100 milioane de locuitori. Sistemul barbar al comerțului de sclavi, izgonirea triburilor indigene de pe teritoriile fertile, munca forțată introdusă de către coloniști au făcut ca proporția locuitorilor Africii față de populația totală a globului să scadă la 8% în secolul al XX-lea, față de 20% cît era în secolul al XVI-lea.

Elementele genocidului se recunosc cu ușurință și în contrabanda cu opiu a negustorilor englezi și americani desfășurată cu o lăcomie și cinism nemaipomenit în tot cursul secolului al XIX-lea pe teritoriul Chinei. *Iermasov* citează pe medicul rus *Pavel Jakovlevici Piasetski* care, făcînd o călătorie în China în anii 1874—1875 descrie aspectul lugubru al acestei toxicomanii de masă.

Legătura genocidului cu ideologia burgheză poate fi dovedită și printr-o serie de teorii burgheze care reflectă esența comună a concepțiilor burgheze cu ideologia fascismului. La sfîrșitul secolului trecut, filozoful german *Nietzsche* a ajuns la concluzia că cei

bolnavi și mai ales bolnavii psihici nu trebuiesc tratați, ci distruși. Această filozofie canibalică a fost practic realizată în timpul hitlerismului, când călăii fasciști au omorât în cițiva ani numai în Germania vreo 250.000 de bolnavi mintali din spitale și au sterilizat 200.000 de oameni sub pretext că ar putea da naștere la urmași deficienți.

Malthusianismul și neomalthusianismul întregite cu falsă știință a eugeniei consideră cu totul legitimă și morală sterilizarea în masă, nimicirea populației „excedentare” prin războaie pustitoare și prin alte mijloace antiomane. Unul dintre acești ideologi, *Elmer Pendell* în cartea sa „Population on the Loose” (Creșterea nestăvilită a populației) „propune” reducerea populației globului nostru cu 700 milioane de oameni prin sterilizare în masă. Pe această cale „democratică” trebuie micșorat mai ales numărul populației „refline” (populație neavută, populația coloniilor etc.). Astfel ar spori greutatea specifică a oamenilor „valoroși” (oameni bogați, populația „civilizată etc.).

Sterilizarea bolnavilor psihici în scopul împiedicării lor de a avea urmași și pentru „puritatea rasei” a căpătat o recunoaștere oficială în legiuirile multor țări capitaliste. Astfel în S.U.A. legea sterilizării bolnavilor psihici a fost admisă încă din anul 1907 în statul Indiana, iar în 1949 ea exista deja în 27 de state. Până la sfârșitul lui 1951, în baza acestor legi au fost sterilizați în S.U.A. peste 52.000 de bolnavi. Legi asemănătoare există în Elveția, Olanda, Japonia, deși acolo se aplică mult mai rar.

Pragmatismul și existențialismul, curente etice subiectiviste la modă în S.U.A., Anglia, Franța etc. oglindesc concepții etice asemănătoare cu cea fascistă. După opinia pragmatistilor, aprecierea etică a atitudinii și faptelor oamenilor este în funcție de interesele și gusturile individuale. Este etică deci orice atitudine, orice acțiune — indiferent de conținutul ei — dacă aceasta este utilă, dacă aduce un avantaj subiectului respectiv. Existențialiștii (*Sartre, Jaspers* etc.) neagă de asemenea orice criteriu obiectiv în aprecierea conținutului etic al faptelor indivizilor. Din aceste concepții „etice” reiese limpede că orice acțiune arbitrară, orice amoralism este pe deplin justificat, dacă este util, dacă este în interesul burgheziei. Aceste curente etice burgheze — și altele asemănătoare — nu contravin, ci coincid în esență prin individualismul lor extrem cu amoralismul fascist.

Poziția „moralei medicale” fasciste este cinică, dar clar exprimată, atât în fapte, cât și în declarațiile de martori și mai ales în depunerile în fața instanței ale multora dintre medicii acuzați la procesul din Nürnberg.

Astfel dr. *Joachim Mrugowski*, conducătorul Institutului de igienă al Waifen SS-ului din Berlin, care a îndrumat experiențele cu tifos exantematic din faimosul bloc 46 din Buchenwald, declară: „În timp de război total statul dispune după cum se înțelege de cetățenii săi, inclusiv de cei deținuți și medicul nu are dreptul de a se sustrage de la un ordin dat de cea mai înaltă autoritate de stat; în absența voluntarilor, orice persoană ar putea primi ordinul de a se supune experiențelor și medicul nu are motiv să se preocupe de originea subiectelor sale” (citată după *Oudard*).

Doctorul *Franz Fischer* medic SS, asistent al lui *K. Gebhardt*, medic personal al lui *Himmeler*, merge pînă acolo încît compară pe medicul desemnat să execute experiențe umane cu un aviator care trebuie să arunce o bombă.

Dermatologul *Adolf Pokornij* susține cu fanatism și în timpul procesului din Nürnberg că „nu e suficient să-ți învingi inamicul, trebuie să-l anihilezi” (citată după *Luigi L.*).

Profesorul *A. Trainin* în cartea sa „Genocidul și sancționarea lui în dreptul penal internațional” formulează astfel legătura dintre genocid și teoriile rasiste:

„Genocidul este o consecință a teoriilor rasiste ale hitlerismului. Formele lui concrete de manifestare au fost lagărele de exterminare de la Auschwitz, Maidanek, etc. Politica banditismului de stat practică de hitleriști a dus la exterminarea a 12.000.000 de cetățeni pașnici. Procesul de la Nürnberg și sentința lui au fost consecința juridică firească a victoriei forțelor democratice asupra acelor care au preconizat și înfăptuit genocidul”.

În sfârșit să vedem *cîteva exemple de pe poziția burgheză* față de experimentele pe oameni vii săvîrșite de fascism.

Academia de Medicină Franceză a studiat problema experimentului pe om în biologie pe baza materialului procesului medicilor nazişti de la Nürnberg. Concluziile Academiei, deşi consideră criminale actele de experimentare comise în lagărele de concentrare, nu condamnă în mod neechivoc experimentul pe om, admitându-l pe așa-zisii „voluntari”. Hotărîrea nu condamnă nominal fascismul.

Din articolele lui *Oudard, Pasini, Baruk* și alți autori burghezi reiese că ei încearcă să condamne experimentul pe om efectuat de medicii nazişti fără a se atinge de ideologia burgheză care l-a generat; ei încearcă să găsească scuze și argumente spre a micșora răspunderea societății burgheze pentru „excese înspăimîntătoare” (terifiants excès) comise de medicii nazişti în lagărele de concentrare. Explicațiile lor în domeniul eticii experiențelor pe om oculesc problema principală — declinul și putreziciunea orînduirii burgheze, ajunsă în stadiul imperialismului.

Un alt specialist al moralei medicale burgheze *Ch. Nicolle* declară că conștiința umană, conștiința medicilor condamnă experiența pe om, totuși „ea s-a făcut, se face și se va face, pentru că este indispensabilă progresului științei medicale pentru cel mai mare bine al umanității”. Este greu să nu recunoaștem în această frază etica filozofiei pragmatiste. Tot *Nicolle* regretă că în Franța nu este permisă experimentarea pe cei condamnați la moarte, argumentînd: „criminalii nu se vor supăra să schimbe execuția cu agonia inconștientă și moartea într-un pat de spital în anturajul compătimitor al medicilor, infirmierilor și suforilor”. El aprobă experiențele faimoase făcute pe oameni condamnați la moarte de către *Crowell* (beri-beri) și *Strong* (pesta).

Profesorul *Ivy* din Chicago, alt moralist al medicinei burgheze, admite și el experimentul pe deținuți. În februarie 1948, guvernatorul statului *Illinois* a reunit chiar o comisie pentru a fixa regulile etice ale utilizării deținuților.

Alte curente filozofice burgheze caută să dea pseudo-explicații de pe pozițiile fideismului (*Baruk II.*).

În 1957, la a 10-a sesiune generală a Asociației Medicale Mondiale s-a redactat și adoptat un cod de etică medicală în timp de război. Acest cod arată că în săvîrșirea datoriei sale profesionale, supremul conducător al medicului este propria sa conștiință.

Vedem aceeași poziție subiectivistă pe care o are și Academia Națională Franceză care între criteriile referitoare la experimentul pe om spune: „Luarea hotărîrii (de a face sau nu experimentul) depinde de conștiința experimentatorului” (citată după *Bourguignon G.*).

Dar se pune întrebarea: ce este această conștiință? Cum se formează ea? Poate fi ea independentă de societate, de educație, de concepția despre lume și viață? Evident că acest „suprem conducător” al medicului nu poate fi considerat ca un fenomen izolat și independent de mediul social în care s-a format medicul. Evident că vom putea deosebi ușor conștiința medicală socialistă de conștiința medicală burgheză, după cum în aceasta din urmă vom putea deosebi variante și nuanțe, pînă la extrema dreaptă, un produs al fascismului care a lichidat fătîș orice urmă de umanism.

Este clar că o atare analiză a problemei experimentului pe om este subiectivistă, neștiințifică, nu scoate în evidență raporturile reale dintre fenomenele sociale analizate și nu poate ajunge la concluzii juste.

Poziția ideologiei socialiste marxist-leniniste în problema experiențelor pe om este clară, hotărîtă și neechivocă. Susținînd posibilitatea și necesitatea încercărilor terapeutice făcute în interesul bolnavului, ea neagă necesitatea experiențelor în sensul expunerii la pericol a omului sănătos sau a unui bolnav la un risc disproporționat. Barbariile și crimele medicilor fasciști nu constituie o „excepție” sau un „exces înspăimîntător” după cum nu sînt nici ceva „specific german”, un fenomen derivat din „totalitarism” sau o formă a „păgînismului” contrapus „monoteismului” etc. după cum caută să explice „științific” ideologii burghezi pentru a camufla adevărul, ci reprezintă un fenomen de putrezire a orînduirii capitaliste, strîns legată de această formațiune economică-socială care le generează.

Sosit la redacție: 18 iunie 1962.

Bibliografia la autori.